

Nr 50.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter; given Stockholms slott den 2 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 februari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, fråga om åtgärder till stödjande av odlingen av vissa oljeväxter samt bruna bönor och anför därvid.

Åtgärder för stödjande av odling av oljeväxter.

Alltsedan år 1939 ha statsmakterna genom särskilda åtgärder lämnat stöd åt odlingen av oljeväxter. I fråga om de under tiden till och med år 1943 vidtagna stödåtgärderna torde jag få hänvisa till propositionerna nr 243/1939 L, IX H. T. 1940 p. 94 132/1940 L, 29/1941, 345/1941 och 177/1943. Genom beslut av 1944 års riksdag (prop. nr 199; r. skr. nr 173) ha odlarna tillför-

säkrats följande av staten garanterade priser för vårsått oljeväxtfrö med 18 procent vattenhalt av 1944 års skörd nämligen

för vårraps	kronor	0: 75	per kilogram
» vitsenap	»	0: 65	» »
» vallmo	»	1: 10	» »
» lin	»	0: 80	» »
» hampa	»	1: 05	» »
» sojabönor	»	1: 40	» »
» solros	»	1: 10	» »

Beträffande höstraps av 1945 års skörd godkände riksdagen ett högsta garantipris av 95 öre per kilogram till 9 procent vattenhalt nedtorkad och till oljefabrikerna levererad vara. Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 15 juni 1944 fastställt garantipriset för frö av höstraps samt för frö av höstrybs av 1945 års skörd till 85 öre per kilogram.

I fråga om icke kontraktsodlade fröpartier ha fastställts inlösningspriser, vilka med 5 respektive 4 öre per kilogram understiga de priser som utbetalas till kontraktsodlare. För frö av Fiskeby senap har slutligen bestämts ett garantipris av 65 öre per kilogram.

Uppdraget att omhänderhava organiserandet av oljeväxtodlingen, vilket tidigare åvilat Svenska spannmålsaktiebolaget, har under år 1944 överlämnats till Sveriges oljeväxtodlares centralförening u. p. a. För bestridande av föreningens kostnader för torkning och transport av fröet m. m. har föreningen tillförsäkrats en ersättning av 7 öre per kilogram nedtorkad, till oljefabrikerna levererad frömängd. Denna ersättning är inräknad i garantipriset för höstraps och höstrybs av 1945 års skörd men icke i garantipriserna för de under år 1944 vårodlade oljeväxterna.

Genom beslut den 5 maj 1944 har Kungl. Maj:t bemyndigat livsmedelskommissionen att från den inom kommissionen inrättade clearingkassan för fettvaror täcka förlust å den inhemska odlingen av oljeväxtfrö under år 1944.

Till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter har för löpande budgetår liksom för budgetåret 1943/44 anvisats ett anslag av 65 000 kronor. Av anslaget har ett belopp av högst 10 000 kronor disponerats för bestridande av vissa hushållningssällskaps samt oljeväxt- och fröodlareföreningars kostnader för upplysnings- och försöksverksamhet m. m. på ifrågavarande område samt ett belopp av högst 18 000 kronor till fullföljande av vissa förädlingsarbeten och försök med oljeväxter m. m. vid Sveriges utsädesförening.

Enligt medgivande av 1944 års riksdag (prop. nr 253; r. skr. nr 399) har Kungl. Maj:t den 28 juli 1944 tilldelat Algot Holmberg & söner aktiebolag ett statsbidrag av 10 000 kronor från reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område (1944/45: IX. G. 29) för fullföljande av förädlingsarbeten med sojaväxter.

I skrivelse den 28 november 1944 har *statens livsmedelskommission*, med överlämnande av en inom kommissionen upprättad promemoria angående

odlingen av oljeväxter under år 1945, hemställt, att dels en i promemorian framlagd plan för stödjande av oljeväxtodlingen under år 1945/46 godkändes, dels åt statens livsmedelskommission uppdroges att fastställa garanti-priser på oljeväxter i huvudsaklig överensstämmelse med ett av kommissionen upprättat förslag, dels ock för budgetåret 1945/46 till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter anvisades ett reservationsanslag av 25 000 kronor. Vid livsmedelskommissionens framställning fanns förutom förenämnda promemoria fogad en promemoria angående kostnaderna för framställning av olja ur svenskt oljeväxtfrö. Sistberörda promemoria torde i vissa delar såsom *bilaga* få fogas vid detta protokoll.

Till belysande av omfattningen av oljeväxtodlingen under åren 1940—1944 har i förstnämnda promemoria upptagits följande sammanställning.

År	Areal	Antal odlare
1940	400 hektar	250
1941	8 600 »	2 800
1942	18 500 »	5 000
1943	29 500 »	7 000
1944	44 350 »	12 600

I promemorian har beträffande sammanställningen anförts följande.

Såsom framgår av sammanställningen har oljeväxtodlingen år 1944 ökat i jämförelse med år 1943 med ej mindre än 14 850 hektar, vilket motsvarar omkring 50 procent. Ökningen gäller framför allt höstraps och lin, i fråga om vilka växtslag den utgör cirka 144 respektive 400 procent. Arealen vitsenap har däremot minskat med omkring 40 procent jämfört med motsvarande areal år 1943. En minskning av vitsenapsarealen har också eftersträfvats med hänsyn till att detta växtslag beträffande skördeutfallet är såväl kvantitativt som kvalitativt underlägset vårrapsen, varför också olja framställd av vitsenap blir relativt dyr.

I promemorian har vidare upptagits en å nästföljande sida återgiven tablå rörande den omfattning odlingen av ifrågavarande växter år 1944 haft inom olika län.

I anslutning till tablå har i promemorian anförts följande.

Av tablå framgår att omkring 54 procent av 1944 års oljeväxtodling förekommit inom Malmöhus län. Betydande arealer ha dock odlats med oljeväxter även inom Kristianstads, Östergötlands, Gotlands och Hallands län, och i någon mån ha oljeväxtodlingar år 1944 förekommit inom samtliga län i Svea- och Götaland.

Då fröleveranserna ännu icke avslutats, kunna resultaten av 1944 års oljeväxtodling icke exakt angivas. Hittills gjorda erfarenheter visa emellertid, att 1944 års skörderesultat avsevärt understiger hektarskördarna under såväl år 1943 som 1942, och beträffande vissa slag av oljeväxter understiger 1944 års skörd även motsvarande hektarskördar under år 1941. Framförallt synas raps och vitsenap komma att lämna ett ganska dåligt resultat, vilket främst beror på exceptionellt svåra angrepp på dessa växtslag av rapsbaggen och i vissa fall även av rapsviveln. På rapsen har även svår skadegörelse av

**1944 års oljeväxtodling i hektar enligt odlingskontrakt med Sveriges
oljeväxtodlares centralförening.**

L ä n	Höst- raps 1944 års skörd	Vårraps	Vitsenap	Vallmo	Lin	Soja	Sol- ros	Summa
Stockholms län	13·50	15·00	7·00	5·50	5·00	—	—	46·00
Uppsala län	—	—	5·00	23·35	1·50	—	—	29·85
Södermanlands län	1·40	50·55	27·50	1·00	247·00	—	—	327·45
Östergötlands län	92·05	188·85	111·15	162·40	5 226·41	—	—	5 780·86
Jönköpings län	—	6·47	37·17	24·02	24·07	—	—	91·73
Kronobergs län	—	7·65	—	8·00	1·60	—	1·50	18·75
Kalmar län (norra delen)	—	2·50	—	2·55	154·00	—	—	159·05
Kalmar län (södra delen)	291·53	182·65	283·30	26·34	115·56	2·60	9·25	911·23
Gotlands län	646·57	946·91	973·81	126·76	265·52	0·25	1·34	2 961·16
Blekinge län	66·06	63·55	45·62	0·85	0·60	—	7·50	184·18
Kristianstads län	2 053·09	1 107·16	1 087·55	533·11	1 060·91	—	7·55	5 854·37
Malmöhus län	8 467·02	4 907·89	4 601·50	1 627·64	4 401·68	1·00	1·57	24 008·30
Hallands län	271·00	959·50	97·15	78·18	780·05	—	0·25	2 186·08
Göteborgs o. Bohus län..	0·50	42·75	13·25	—	92·18	—	—	148·68
Älvsborgs län	14·50	63·30	7·10	2·75	240·95	—	—	328·60
Skaraborgs län	1·50	96·71	369·65	76·54	312·18	—	0·50	857·08
Värmlands län	—	—	0·50	—	3·25	—	—	3·75
Örebro län	2·00	2·00	13·50	8·24	157·71	—	—	183·45
Västmanlands län	25·00	12·00	26·50	36·59	168·23	—	—	268·32
Kopparbergs län	—	—	1·25	1·00	—	—	—	2·25
Summa	11 945·72	8 655·44	7 708·50	2 749·77	13 258·40	3·85	29·46	44 351·14

skidgallmyggan förekommit. Dessutom har den intensiva torkan under högsommaren inverkat menligt på skörden av praktiskt taget samtliga slag av oljeväxter.

Rörande inriktningen av odlingen av här ifrågakvarande växter har i promemorian anförts följande.

Med hänsyn till den avsevärda överlägsenhet i fråga om skördeutfallet, som höstrapsen vid jämförelse med övriga oljeväxter visade, särskilt under år 1943 men också under tidigare år, hade det varit önskvärt, att en förhållandevis stor areal även hösten 1944 blivit besädd med detta växtslag. Så har dock tyvärr ej blivit fallet. Enligt till kommissionen inkomna rapporter från oljeväxtodlarnas centralförening ha kontrakt tecknats om odling under år 1944/45 av endast 7 760 hektar höstraps mot cirka 13 100 hektar år 1943/44. Härtill komma dock 440 hektar höstrybs, som nu för första gången under denna krisperiod odlas inom landet i någon större omfattning. Orsakerna till den starka tillbakagången av höstrapsodlingen äro flera. De dåliga erfarenheterna från 1943/44 års odling av höstraps ha avskräckt många odlare från att fortsätta härmed, då de hysa farhågor för att angreppen av skadeinsekter ej blott skola fortsätta under år 1945 utan även tilltaga. Dessutom orsakade den intensiva torkan under förra delen av hösten att sådden ej kunde utföras i rätt tid. När sedan regn föll, ansågo förmodligen många odlare det vara för sent att så raps och avstodo för den skull från denna odling. En ytterligare orsak till utebliven rapsodling utgjorde den vid denna tid ovanligt rikliga förekomsten av jordloppor, som i många fall för-

¹ Ursprungligen var höstraps utsädd på 13 093·85 hektar, varav dock 1 148·18 hektar plöjts upp av olika anledningar.

störde de odlingar, som såddes i rätt tid. Exempel finnas på odlare, som år 1944 sått höstraps två gånger och även efter omsådden fått plantorna uppättna av jordloppor. I någon mån torde även prisreduceringen för 1945 års skörd, som motsvarar ungefär 10 öre per kilogram, ha medverkat till minskningen av höstrapsarealen.

För den händelse man anser en relativt stor totalareal av oljeväxter önskvärd även under år 1945, blir på grund av den nämnda minskningen av höstrapsarealen behovet av vårodlade oljeväxter större än vad detta annars skulle ha varit. Denna omständighet bör givetvis beaktas vid fastställande av garantipriser för de oljeväxter, som skola sås våren 1945.

Beträffande sådana oljeväxter, vilkas fröer kunna användas som råvaror för framställning av margarin, förutsättes, att man bör eftersträva en odling, som i fråga om storleken ej i någon större grad avviker från 1944 års odling. En viss nedgång av odlingsarealen synes dock, även om vederbörlig hänsyn tages till risken för ett eventuellt upphörande av lejdtrafiken, icke behöva menligt inverka på försörjningsläget.

Av vårsådda oljeväxter, som avses för framställning av matfett, bör i första hand vårraps förekomma. Erfarenheten har nämligen visat, att denna i allmänhet giver minst lika stor hektarskörd som vitsenap, vartill kommer, att av vårrapsfrö erhållas omkring 37 procent olja, medan av vitsenapsfrö utvinnas blott omkring 27 procent. Vitsenap bör sålunda i ännu högre grad än som hittills skett ersättas av vårraps. Endast på torra jordar, såsom sandjordar, bör vitsenapen givas företräde framför vårrapsen. Till följd av den lägre hektaravkastningen synes även vallmon, trots oljans höga kvalitet, vara mindre odlingsvärd än vårrapsen.

Arealen lin för framställning av linolja har under år 1944 ökat avsevärt, i det den omfattat 13 258 hektar mot 2 656 hektar år 1943. Ökningen har förekommit framför allt inom Östergötlands, Malmöhus, Kristianstads och Hallands län. Då under senare tid ökad import av linfrö förekommit, skulle det möjligen kunna framstå som mindre angeläget, att under år 1945 upprätthålla någon större odling av oljelin. Med beaktande av bland annat att landets behov av linolja nu är större än normalt till följd av att underhållet av byggnader m. m. i stor utsträckning blivit eftersatt under krigsåren, synes det vara önskvärt, att oljelinodlingen upprätthålles jämväl under år 1945 i relativt stor omfattning.

Till belysande av de ekonomiska förutsättningarna för oljeväxtodlingen med 1944 års garantipriser för vårsådda oljeväxter och med 1944/45 års garantipris för höstraps har i promemorian intagits följande sammanställning.

Växtslag	Produktionskostnader kronor per hektar	Normalskörd kg per hektar vid 18·0 procent vattenhalt	Produktionskostnader öre per kg frö	Garantipris år 1944 för skörden vid 18·0 procent vattenhalt öre per kg	Garantipriset överstiger (+) eller understiger (-) produktionskostnaderna med öre per kg
Höstraps.....	1 011:56	1 600	63·2	69·0	+ 5·8
Vårraps	843:48	1 200	70·3	75·0	+ 4·7
Vitsenap.....	843:48	1 200	70·3	65·0	- 5·3
Vallmo	781:22	900	86·8	110·0	+ 23·2
Oljelin	781:26	1 200	65·1	80·0	+ 14·9

Beträffande de priser, som böra gälla för 1945 års odlingar har i promemorian anförts följande.

Med hänsyn till önskvärdheten av att vårropsen erövrar areal från såväl vitsenapen som vallmon, ävensom med hänsyn till att vårropsen under år 1945 i viss mån bör ersätta utebliven odling av höstraps, synes 1944 års garantipris på vårrops — vilket endast innebär en obetydlig stimulansersättning — böra bibehållas även under år 1945. Vitsenapsodlingen synes vid nuvarande garantipris icke vara ekonomiskt lönande med mindre större hektarskörd än den av kommissionen beräknade kan erhållas eller produktionskostnaderna kunna sänkas. Då emellertid vid nuvarande prisrelationer å frö av vårrops och vitsenap oljan ur den senare blir något dyrare än ur den förra, torde likväl garantipriset på vitsenap böra sänkas något. Vallmoodlingen blir med nuvarande pris relativt lönsam. Samtidigt blir kostnaden för den framställda vallmooljan ganska stor. Priset på vallmofrö torde därför böra reduceras i den utsträckning, att odlingen icke kommer att inkräkta på vårropsodlingen, vilken med hänsyn till vårropsens högre avkastning måste anses värdefullare. En sänkning av nuvarande priset på vallmofrö med cirka 20 öre per kilogram synes vara lämpligt avvägd. Även odlingen av frölin blir med nuvarande garantipris relativt lönande. En viss reduktion även å detta pris torde därför vara möjlig. Sänkning torde lämpligen kunna ske med cirka 10 öre per kilogram å 1944 års pris.

Hittills ha endast obetydliga mängder hampfrö använts för framställning av olja. Praktiskt taget har hela den myckenhet, som produceras inom landet, åtgått till utsäde och i fråga om de sämre kvaliteterna till fågelföda. Därest hampodlingen skulle komma att öka år 1945, kunna emellertid vissa kvantiteter hampfrö antagas komma till användning för oljeutvinning. Några större förluster på en fortsatt inlösningsgaranti för hampfrö torde man dock icke behöva räkna med. Garantipris synes därför böra åsättas hampfrö även för år 1945. Med hänsyn till hampanns låga fröavkastning (200 — 300 kilogram per hektar) och förhållandevis höga produktionskostnader synes 1944 års garantipris för hampfrö böra bibehållas även under år 1945.

Garantipriset å solros har under de föregående åren följt priset å vallmo, och något skäl för ändring häri synes icke föreligga, vilket sålunda skulle innebära, att garantipriset på frö av solros av 1945 års skörd sänkes med cirka 20 öre per kilogram.

Under de föregående åren har garantipris varit åsatt även sojabönor. Emedan odlingen härav har en mycket ringa omfattning (cirka 5 hektar) och sojabönan med hänsyn till sin mycket låga avkastning icke för närvarande kan anses odlingsvärd i större skala inom vårt land, synes garantipris på detta växtslag vara utan praktisk betydelse och torde därför kunna slopas.

Det garantipris, som utgår för oljevaxtfrö av 1944 års skörd, avser ersättning till odlarna vid leverans av normalvara till torkanläggningarna. Vattenhalten hos normalvara har utgjort 18,0 procent. Vidare har en ersättning av 7 öre per kilogram utgått till oljevaxtodlarnas centralförening för fröets torkning och leverans till oljefabrik. Innan det skördade fröet kan levereras till oljefabrik för bearbetning är nämligen nedtorkning och i vissa fall även rensning av detsamma nödvändig. Oljefabrikerna ha erhållit fröet med en vattenhalt av högst 9,0 procent.

Vid fastställande av garantipriset på frö av höstraps och höstrybs av 1945 års skörd övergick man till en prissättning, som anknyter till fröets beskaffenhet vid leverans till oljefabrik. I priset inräknas sålunda ersättning även för fröets iordningställande och leverans till oljefabrik. Det pris, som åsät-

tes 1945 års skörd av vårsådda oljeväxter, torde böra beräknas enligt samma grunder.

De för år 1945 föreslagna prisgarantierna i jämförelse med 1944 års priser framgå av följande sammanställning.

Fröslag	Föreslagna garantipriser för 1945 års skörd		Garantipriser 1944 öre/kg
	Direkta enligt nya prissättningsmetoden öre/kg	Omräknade enligt äldre prissättningsmetoden öre/kg	
Vårraps.....	92	74·88	75
Vitsenap.....	77	61·67	65
Vallmo.....	110	90·75	110
Lin.....	85	68·72	80
Hampa.....	125	103·96	105
Solros.....	110	90·75	110

Därest den del av de sålunda föreslagna garantipriserna, som närmast är avsedd att komma jordbrukarna tillgodo, insättes i förenämnda sammanställning rörande oljeväxtodlingens ekonomiska förutsättningar, erhålles följande resultat.

Fröslag	Produktionskostnader kronor per hektar	Normalskörd kg per hektar	Produktionskostnader	Garantipris för skörden öre per kg	Garantipriset överstiger (+) eller understiger (-) produktionskostnaderna med öre per kg
			öre per kg frö*		
Höstraps.....	1 011:56	1 600	63·2	69·0	+ 5·8
Vårraps.....	843: 48	1 200	70·3	74·9	+ 4·6
Vitsenap.....	843: 48	1 200	70·3	61·7	- 8·6
Vallmo.....	781: 22	900	86·8	90·8	+ 4·0
Oljelin.....	781: 26	1 200	65·1	68·7	+ 3·6

Beträffande priset på höstraps och höstrybs har i promemorian framhållits att, då möjlighet icke föreläge att för närvarande bilda sig någon bestämd uppfattning om behovet av höstraps- och höstrybsodling för produktionsåret 1945/46, det icke vore lämpligt att redan nu definitivt fastställa priset på frö av dessa oljeväxter. I stället borde — liksom åren 1943 och 1944 — endast fastställas det högsta garantipris för höstsådda oljeväxter, som kunde komma att tillämpas för 1945 års höstodling. Med beaktande av oljeväxtodlingens räntabilitet vid nuvarande garantipriser å fröet syntes högsta priset ej böra fastställas till lägre värde än det, som 1944 års riksdag fastställde för 1945 års skörd av höstraps, alltså 95 öre per kilogram för en till 9 procent vattenhalt nedtorkad och till oljefabrikerna levererad vara.

Vad angår organisationen av odlingen av här ifrågakvarande kulturväxter har i promemorian anförts följande.

Beträffande de egentliga oljeväxterna bör liksom varit fallet i fråga om 1944 års oljeväxtodling livsmedelskommissionen bemyndigas att uppdraga åt Sveriges oljeväxtodlares centralförening att dels med odlaresammanslutningar och enskilda odlare teckna kontrakt om odling av oljeväxter våren 1945 och dels genom den upprättade oljeväxtcentralen ombesörja mottagning, nedtorkning och rensning m. m. av fröet jämte leverans av den färdigställda varan till oljefabrik. Kontraktsteckning rörande odling av spånadslin och hampa torde böra ombesörjas av linberednings- respektive hampberedningsföreningarna, vilka äro sammanslutna i Riksförbundet lin och hampa. Livsmedelskommissionen bör därför vidare bemyndigas att uppdraga åt Riksförbundet lin och hampa att till det fastställda garantipriset, på samma sätt som Sveriges oljeväxtodlares centralförening beträffande frö av egentliga oljeväxter, ombesörja iordningställande, försäljning och leverans till oljeslageri av det frö, som framkommit vid linberednings- respektive hampberedningsverken.

Livsmedelskommissionen har i sin förenämnda skrivelse i anslutning till vad i promemorian anförts uttalat i huvudsak följande.

Med hjälp av de stödåtgärder, som vidtagits från statens sida, ha oljeväxtodlingarna under år 1944 i jämförelse med år 1943 ökat med cirka 50 procent till nära 45 000 hektar. Även under år 1945 torde en oljeväxtodling av viss omfattning vara önskvärd. För åstadkommande härav är stöd från statens sida erforderligt. Av sådana oljeväxter, vilkas frön kunna användas som råvaror vid framställning av oljor för margarinindustrin, torde under år 1945 böra eftersträvas en odling, som i fråga om storleken ej i någon större grad avviker från 1944 års odling. Beträffande oljelinodlingen har statens industrikommission i yttrande till livsmedelskommissionen uttalat, att om fortsatt lejdimport av linfrö eller linolja kan äga rum i beräknad omfattning, odlingen under nästa år skulle kunna utan större olägenheter ur försörjningssynpunkt begränsas till att avse en areal, motsvarande 2 000 ton linolja. Med hänsyn till ätt utsikterna för en fortsatt import te sig mycket ovissa samt till att ett längre avbrott i importen kan medföra svårigheter, har emellertid industrikommissionen ansett sig böra förorda en oljelinodling av samma omfattning som under innevarande år.

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts rörande odlingarnas önskvärda omfattning anser sig livsmedelskommissionen kunna biträda de i promemorian angivna förslagen till garantipriser på raps, vitsenap och vallmo. I anslutning till industrikommissionens berörda uttalande beträffande oljelinodlingen synes storleken av garantipriset på linfrö böra bliva beroende av om lejdtrafiken kommer att fortsätta eller ej. I förstnämnda fall synes garantipriset lämpligen böra bestämmas till 85 öre per kilogram. Därest lejdtrafiken skulle avbrytas, torde utöver detta pris en särskild stimulansersättning av 5 öre per kilogram böra lämnas odlarna och garantipriset sålunda fastställas till 90 öre per kilogram. I övrigt ansluter sig kommissionen till vad i promemorian anförts.

I fråga om medelsbehovet under budgetåret 1945/46 har i skrivelsen framhållits följande.

Under de senaste åren har Kungl. Maj:t årligen ställt medel till förfogande för bestridande av vissa hushållningssällskaps och fröodlareföreningars försöksverksamhet och propaganda på oljeväxtodlingens område samt till försöksverksamhet med oljeväxter m. m. vid Sveriges utsädesförening i Svalöv. Även för budgetåret 1945/46 erfordras vissa medel för försöks- och förädlingsändamål. För den egentliga lokala försöksverksamheten med oljeväxter ävensom för propagandaverksamhet rörande oljeväxtodling torde dock

några särskilda medel icke behöva anvisas, enär kostnaderna härför numera böra kunna bestridas av Sveriges oljeväxtodlares centralförening. Kommissionen anser det dock vara lämpligt, att ett visst anslag utöver det, som erfordras för fullföljandet av förädlings- och försöksverksamheten vid utsädesföreningen i Svalöv, ställes till kommissionens förfogande för bestridandet av kostnader för eventuellt behövlig särskild undersöknings- eller försöksverksamhet av mera allmänt intresse, vilken oljeväxtodlarnas centralförening måhända icke är villig eller förmår att själv bekosta. Exempelvis torde det icke vara osannolikt, att särskilda undersökningar och försök böra utföras i samarbete med statens växtskyddsanstalt för att snarast möjligt klarlägga huru oljeväxternas skadeinsekter, som under år 1944 orsakat mycket stora förluster, lämpligast böra bekämpas. Till förädlings- och försöksverksamhet med oljeväxter m. m. vid Sveriges utsädesförening beräknas för nästa budgetår åtgå samma belopp som under de närmast föregående åren, alltså 18 000 kronor. För andra eventuella behov, varom här nämnts, anser kommissionen att 7 000 kronor böra ställas till dess förfogande.

För budgetåret 1945/46 skulle sålunda enligt kommissionens uppfattning ett reservationsanslag å tillsammans 25 000 kronor behöva anvisas.

Beträffande den förlust, som kan uppkomma på 1945 års oljeväxtodling, finner kommissionen det lämpligast, att denna, liksom under tidigare år, täckes med anlåtande av kommissionens clearingkassa för fettvaror.

På samma sätt som år 1944 torde clearingkassans medel vidare få tagas i anspråk för utlämnande av förskott till inlösen av oljeväxtfrö, i den mån så prövas erforderligt.

Statens priskontrollnämnd har i remissutlåtande den 30 december 1944 förklarat, att nämnden ej funnit skäl till erinran mot de av livsmedelskommissionen föreslagna garantipriserna på oljeväxter. Nämnden har emellertid anfört betänkligheter mot att andra odlare av oljeväxter än kontraktsodlare, d. v. s. odlare direkt eller indirekt anslutna till Sveriges oljeväxtodlares centralförening u. p. a., skulle erhålla lägre priser än de anslutna odlarna. Nämnda differentiering av priserna syntes syfta till en tvångsanslutning till föreningen, vilket enligt priskontrollnämndens mening icke kunde anses stå i överensstämmelse med de principer, som i allmänhet tillämpats vid den officiella prisregleringen under krigsåren.

I anledning av priskontrollnämndens utlåtande har *statens livsmedelskommission* i skrivelse den 3 januari 1945 anfört väsentligen följande.

I de mellan statens livsmedelskommission och Sveriges oljeväxtodlares centralförening ingångna avtalen rörande odling av vårsådda oljeväxter under produktionsåret 1943/44 samt rörande odling av höstraps och höstrybs under produktionsåret 1944/45 har bland annat intagits en bestämmelse av innehåll, att föreningen vid uppköp av oljeväxtfröer från andra odlare än sådana, med vilka föreningen tecknat kontrakt rörande fröodling, skall tillämpa priser som med visst belopp understiga de priser, som enligt avtalen skola gälla vid inköp av fröer från kontraktsodlare. Ifrågavarande skillnad i inköpspris utgör enligt avtalet rörande odling av vårsådda oljeväxter 5 öre per kilogram men har i avtalet rörande odling av höstraps och höstrybs nedsatts till 4 öre per kilogram. Enligt det första avtalet skall berörda skillnad i sin helhet inlevereras till livsmedelskommissionen, under det att föreningen enligt det senare avtalet äger behålla 0,2 öre per kilogram till bestridande av vissa utgifter. De belopp, som inlevereras till livsmedelskommissionen skola användas till täckande av kommissionens kostnader för den in-

hemska oljeväxtodlingens befrämjande. Anledningen till att centralföreningen enligt det senare avtalet äger uppbära en mindre del av prisskillnaden är, att den ersättning för kontraktsteckning av 1 krona 50 öre för varje påbörjat halvt hektar, som föreningen äger uppbära av kontraktsodlare, även är avsedd att lämna föreningen viss inkomst för att möjliggöra för denna att bedriva viss organisations- och upplysningsverksamhet m. m. rörande oljeväxtodlingen.

Priskontrollnämndens uppfattning, att förevarande prisdifferentiering skulle syfta till en tvångsanslutning till centralföreningen är oriktig. Detta framgår redan därav, att odlare, som tecknat kontrakt med föreningen, erhåller fullt pris oberoende av huruvida odlaren är medlem i föreningen eller ej. Enligt vad kommissionen inhämtat äro för övrigt, i varje fall inom vissa områden, ett mycket stort antal odlare icke anslutna till föreningen, och ur kommissionens synpunkter är det ej av någon egentlig betydelse om anslutningen är större eller mindre. Bestämmelsen att fullt pris erhålles endast under förutsättning att odlare med föreningen tecknat odlingskontrakt har ansetts vara absolut nödvändig för att kommissionen skall kunna få en överblick över odlings omfattning. Därest det skulle visa sig, att oljeväxter odlas i större utsträckning än som är önskvärt, kan det ifrågakomma att reducera arealen, och en sådan reduktion är givetvis icke möjlig utan att kontrakt förefinnes. För den händelse en reduktion av odlingsarealen något år skulle visa sig nödvändig, vore det givetvis i högsta grad orättvist, om en odlare skulle kunna undandraga sig denna reduktion genom att underlåta att teckna kontrakt med föreningen. Kommissionen måste därför bestämt avstyrka, att nu behandlade bestämmelse i avtalen slopas.

Vidare har statens livsmedelskommission i skrivelse den 9 januari 1945 hemställt att för Fiskeby senap av 1945 års skörd måtte fastställas ett garantipris av 87 öre per kilogram för vara med 9 procent vatten vid leverans enligt samma bestämmelser rörande leveranssätt m. m., som föreslagits för andra vårsådda oljeväxter. Nämnda garantipris motsvarar 70,5 öre per kilogram enligt den prissättningsmetod som under år 1944 tillämpats för Fiskeby senap.

Statens livsmedelskommission har därefter i skrivelse den 26 januari 1945 hemställt att, därest lejdtrafiken skulle komma att avbrytas, garantipriset å vitsenap av 1945 års skörd måtte fastställas till 80 öre per kilogram. I skrivelsen har livsmedelskommissionen framhållit att försörjningsläget med avseende å matfett, särskilt med tanke på andra länders hjälpbehov, för närvarande icke kunde anses lika tillfredsställande som i november 1944. Med hänsyn härtill vore det enligt livsmedelskommissionens mening önskvärt att garantipriset på vitsenap, om lejdtrafiken skulle avbrytas, bibehölles på i stort sett samma nivå som under år 1944.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att *Algot Holmberg & söner aktiebolag* i skrivelse den 18 augusti 1944 hemställt om statsbidrag med 20 000 kronor för fullföljande under år 1945 av bolagets förädlingsarbeten med sojaväxter.

Lantbruksstyrelsen och *statens livsmedelskommission* ha i ett den 21 november 1944 avgivet gemensamt utlåtande förordat statsbidrag till bolaget med 10 000 kronor.

Därjämte har *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 31 augusti 1944 i samband med äskande av medel till bidrag till Sveriges utsädesförening hemställt om anvisande av ett belopp av 18 000 kronor för fortsättande av föreningens förädlingsarbeten med oljeväxter m. m.

Åtgärder för stödjande av odling av bruna bönor.

Vid 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) beslöts att odlingen av bruna bönor under år 1940 skulle stödjas genom s. k. kontraktsodlingar. Under år 1941 erhöll odlingen av bruna bönor icke stöd i annan form än att införseln reglerades i anslutning till produktionskostnaderna. Bestämmelser om importen av bruna bönor finnas upptagna i kungörelse den 14 mars 1941 (nr 21). För stödjande av odlingen av bruna bönor under åren 1942—1944 fastställdes (prop. nr 138/1942, nr 177/1943 och nr 199/1944; r. skr. nr 158/1942, nr 177/1943 och nr 173/1944) ett inlösningspris av 90 kronor per deciton.

I skrivelse den 28 november 1944 har *statens livsmedelskommission* anfört följande.

Tack vare den fastställda prisgarantien har den fältmässiga odlingen av bruna bönor successivt ökat från några hundra hektar före krigsutbrottet till närmare 2 000 hektar under de senaste åren. Då bruna bönor på grund av sin höga halt av äggvita ha stor betydelse ur folkförsörjningssynpunkt, synes det vara önskvärt, att odlingen även under år 1945 erhåller en ganska betydande omfattning. För åstadkommande härav torde inlösningspris böra fastställas även för 1945 års skörd. Den rätt stora osäkerhet beträffande skördeutfallet, som fortfarande råder vid fältmässig odling av bruna bönor, nödvändiggör ett relativt högt sådant pris. Då emellertid odlarna numera böra anses ha förvärvat en viss erfarenhet angående odlingen, synes det dock möjligt att sänka inlösningspriset något, förslagsvis 5 öre per kilogram, utan att detta nämnvärt bör påverka odlingsarealen.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes, att för stödjande under år 1945 av odlingen av bruna bönor måtte fastställas ett inlösningspris av 85 kronor per deciton.

Statens priskontrollnämnd har i avgivet utlåtande den 30 december 1944 förklarat sig icke ha något att erinra mot den gjorda framställningen om inlösningspris på bruna bönor.

Det stöd, statsmakterna under den pågående krisen lämnat oljeväxtodlingen, synes i stort sett ha fyllt sitt ändamål och bidragit till att inom landet uppkommit en betydande odling av oljeväxter, vilken i icke oväsentlig grad underlättat försörjningen med fettämnen och kraftfoder. Även under år 1945 torde det vara nödvändigt att upprätthålla det stöd som lämnats ifrågavarande odling. Stödåtgärderna synas härvid i huvudsak böra erhålla samma natur som de hittills tillämpade. Sålunda torde jämväl i fråga om den odling, som kommer till stånd under år 1945, böra garanteras ett visst pris per kilogram vårodlat oljeväxtfrö, medan beträffande höstraps och höst-

*Departements-
chefen.*

rybs av 1946 års skörd torde böra fastställas ett högsta garantipris. I garantipriserna för såväl höst- som vårsådda oljeväxter synas böra inräknas kostnaderna för torkning av fröet m. m. Med hänsyn till vad livsmedelskommissionen anfört beträffande odlingen av sojabönor torde något garantipris för nämnda växtslag icke böra fastställas för innevarande år.

I fråga om garantiprisernas storlek anser jag mig kunna biträda livsmedelskommissionens förslag, vilket innefattar vissa prissänkningar i förhållande till år 1944. Garantipriserna per kilogram vårsått till oljefabrikerna levererat frö med 9 procent vattenhalt torde alltså böra fastställas till 92 öre för frö av vårraps, 77 öre för frö av vitsenap, 87 öre för frö av Fiskeby senap, 1 krona 10 öre för frö av vallmo, 85 öre för linfrö, 1 krona 25 öre för frö av hampa samt 1 krona 10 öre för frö av solros. Garantipriset för frö av höstraps och höstrybs av 1946 års skörd synes icke böra överstiga 95 öre per kilogram. De sålunda föreslagna priserna avse kontraktsodlade fröpartier. Till följd av ovissheten rörande våra importmöjligheter bör Kungl. Maj:t äga befogenhet att vidtaga jämkningar i ovannämnda priser i den mån sådana befinnas påkallade vid tidpunkten för ärendets slutbehandling av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till vad livsmedelskommissionen i ärendet anfört torde hinder icke böra möta mot att i fråga om icke kontraktsodlade fröpartier fastställas inlösningspriser, vilka understiga de priser, som i anslutning till vad jag i det föregående förordat böra utgå till kontraktsodlare. Även under innevarande år torde statsmakterna böra tillse att odlingen av oljeväxter icke får sådan omfattning, att den inkräktar på odlingen av andra för landets försörjning betydelsefulla produkter.

Organisationen av odlingen av de egentliga oljeväxterna synes även under det kommande produktionsåret böra handhas av Sveriges oljeväxtodlares centralförening, medan organisationen av odlingen av spånadslin och hampa torde böra ombesörjas av lin- och hampberedningssammanslutningarna samt Riksförbundet lin och hampa.

Vad angår anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål bör även för nästa budgetår ett belopp av 18 000 kronor utgå till Sveriges utsädesförening för försöksverksamhet med oljeväxter m. m. För undersöknings- och försöksverksamhet på oljeväxtodlingens område torde vidare ett belopp av 7 000 kronor böra ställas till livsmedelskommissionens förfogande. Därjämte synes böra beräknas ett belopp av 10 000 kronor till den av Algot Holmberg & söner aktieföretag bedrivna verksamheten med förädling av sojaväxter. I enlighet med vad sålunda anförts torde till stödande av odlingen av vissa kulturväxter för budgetåret 1945/46 böra anvisas tillhoppa (18 000 + 7 000 + 10 000 =) 35 000 kronor, vilket jämfört med medelsanvisningen för löpande budgetår innebär en anslagsminskning med 30 000 kronor. De förluster, som kunna komma att uppstå i anslutning till 1945 års oljeväxtodling, böra liksom fallet varit under år 1944 täckas med anlåtande av livsmedelskommissionens clearingkassa för fettvaror. Clearingkassans medel torde även i den mån så prövas erforderligt få tagas i anspråk för utlämnande av förskott till inlösen av oljeväxtfrö.

Beträffande odlingen av bruna bönor biträder jag livsmedelskommissionens förslag, att ett inlösningspris av 85 kronor per deciton fastställas. Kungl. Maj:t torde dock böra äga befoget att justera nämnda inlösningspris, därest så skulle visa sig erforderligt med hänsyn till ökning eller minskning i produktionskostnaderna.

Bemyndigande torde böra inhämtas av riksdagen att vidtaga åtgärder för stödjande av odlingen av här ifrågavarande kulturväxter i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu förordat. Jag förutsätter, att, därest några större förskjutningar i krisläget skulle inträffa, Kungl. Maj:t må äga befoget att vidtaga erforderliga jämkningar i stödåtgärderna.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer;

2) till *Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter* för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 35 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.

P. M.

angående kostnaderna för framställning av olja ur svenskt oljeväxtfrö.

I kostnaden för framställning av råa oljor ur svenskt oljeväxtfrö ingå följande element:

- a) inköpskostnad för fröet,
- b) kostnad för fröets torkning och rensning (och därmed sammanhängande vikt förlust), vägning, provtagning och analysering av fröet samt utlastning av fröet från torkanläggningarna,
- c) frakt för fröet från torkerierna till oljefabrikerna, hamnavgifter m. m.,
- d) kostnad för bearbetning,
- e) avdrag för värdet av fodermjöl eller foderkakor, som framkomma, då olja extraheras eller pressas ur fröet.

Kostnaden för olja ur olika oljeväxtfröer varierar dessutom med det procentuella innehållet av olja i fröet, enär det framkomna fodret har ett lägre försäljningsvärde än oljan. Såsom utgångspunkt för den här företagna beräkningen av framställningskostnaderna för olja ur svenskt frö har använts det procentuella oljeinnehållet i olika fröer under det senaste årets bearbetning. Härmed avses givetvis den mängd olja man lyckats framvinna ur fröet. En del av oljan stannar nämligen kvar i mjölet eller kakorna. Den erfarenhetsmässiga utvinningen av olja under år 1944 har varit följande (i något avrundade siffror):

rapsfrö	40	procent
vitsenapsfrö	27·5	»
vallmofrö	34·5	»
linfrö	32	»

Av vallmofrö har bearbetningen varit obetydlig, och denna siffra är därför något osäker.

Fodervärdet har beräknats efter 50 öre per kilogram, d. v. s. det pris, som Svenska spannmålsaktiebolaget enligt överenskommelse erlagt till oljefabrikerna för foder ur svenskt oljeväxtfrö av 1944 års skörd.

Kalkylerna, vilka begränsats till de viktigaste växtslagen, nämligen raps, vitsenap, vallmo och oljelin, ha vidare baserats på de garantipriser för fröerna, som livsmedelskommissionen föreslagit. Dessa garantipriser äro för 1945 års skörd, i motsats till vad som gällt under de föregående åren, avsedda att täcka icke endast priset till odlarna enligt kostnadselement a) utan även kostnaderna för torkning och rensning m. m. enligt kostnadselement b). Garantipriset skall sålunda gälla från torkerierna utlastat frö med högst 9 procent vattenhalt och med viss lägsta renhetsgrad. De på denna grundval av livsmedelskommissionen föreslagna garantipriserna äro följande:

för rapsfrö (vårraps)	92	öre per kilogram
» vitsenapsfrö	77	» » »
» vallmofrö	110	» » »
» linfrö	85	» » »

Under nu angivna förutsättningar kan kostnaden för framställning av rå olja ur svenskt oljeväxtfrö beräknas till följande belopp:

för rapsolja	kronor	1: 80	per kilogram
» vitsenapsolja	»	1: 82	» »
» vallmoolja	»	2: 55	» »
» linolja	»	2: 06	» »

Kostnaden för import västerifrån med de s. k. lejdbåtarna av jämförbara flytande oljor för margarinfabrikation (solrosolja, cottonolja, jordnötsolja etc.) samt för inom landet framställd dylik olja ur importerade råvaror (solroskärnor, jordnötter etc.) kan genomsnittligt beräknas till 1 krona 29 öre per kilogram. Värdet av det ur råvarorna framkomna fodret har härvid ansetts utgöra 30 öre per kilogram, vilket motsvarar vad Svenska spannmålsaktiebolaget erlagt och alltjämt erlägger för foder, som framkommer vid extraktion och pressning av importerade fettråvaror. Om man, för att ernå bättre jämförelse med kostnaden för svensk olja, räknar med 50 öre per kilogram såsom försäljningsvärde för fodret även ur de importerade råvarorna, skulle den genomsnittliga kostnaden för under år 1944 importerad olja och ur importerade råvaror framställd olja reduceras till 1 krona 7 öre per kilogram.

En viss del av råvarorna för hushållsmargarinet utgöres för kvalitetens skull av importerade, icke flytande produkter såsom kokosolja, babassuolja och palmkärnolja. Även om dessa varuslag i kvalitetshänseende icke kunna ersättas med inhemsk olja, lämnas här uppgift om anskaffningskostnaden. För importen under år 1944 av dylika oljor och av oljor ur råvaror för dessa (copra, babassukärnor och palmkärnor) kan den genomsnittliga anskaffningskostnaden uppskattas till 1 krona 64 öre per kilogram. Vid ett antaget fodervärde av 50 öre per kilogram reduceras kostnaden till 1 krona 53 öre per kilogram.

Importen av linolja sker så gott som uteslutande i form av linfrö, som därefter bearbetas inom landet. Kostnaden för linolja ur frö, som importerats under år 1944, utgjorde cirka 1 krona 27 öre per kilogram. Värdet av de vid pressningen framkomna foderkakorna har härvid beräknats till 25,5 öre per kilogram, vilket motsvarar priset vid försäljning av linkakor ur importerat frö till Svenska spannmålsaktiebolaget. Vid ett antaget fodervärde av 50 öre per kilogram skulle kostnaden per kilogram linolja reduceras till 75 öre per kilogram.

De här gjorda kostnadsberäkningarna gälla rå olja vid den tidpunkt, då den framkommer i oljefabriken eller anländer dit från utlandet. Hänsyn har sålunda icke tagits till kostnaderna för oljans förädling och lagring m. m. Vid jämförelse mellan de inhemska och de importerade oljorna äro dessa kostnader icke av intresse, enär de i ungefär samma omfattning drabba bägge produkterna.

Stockholm den 11 december 1944.

Statens livsmedelskommission

Byrån för prisclearing m. m.

NILS ENG